

Avrupa Birliği ve Türkiye’de Su Kaynaklarının Korunması Politikalarının Karşılaştırılması

Tuba TURAN (*)

Yalçın Kemal BAYHAN (**)

Özet: Bu çalışmada, AB çevre mevzuatı ile Türkiye’nin Birlik çevre mevzuatına uyum durumu, AB ve Türkiye’nin su koruma politikası ile gelişmiş su yönetimi konularına yer verilmiştir. AB çevre mevzuatının Türk çevre mevzuatına uyumu konusunda birçok çalışma yapılmaktadır. Ayrıca bu çalışmada, AB ve Türk çevre mevzuatının aynı amaçları hedeflemelerine karşın aralarında hala farklılıklar olduğuna işaret edilmiştir. Genel olarak, Türk su yönetimi mevzuatı, özellikle standartlar, izleme gereklilikleri ve ölçme yöntemleri bakımından AB çevre mevzuatından çok farklı durumdadır. Türkiye’de su kalitesi gerektiği biçimde izlenememekte ve gereksinimi duyulan veri bankası oluşturulamamaktadır. Türkiye’de AB Su Çerçeve Direktifi’nin uygulanması konusunda en öncelikli konular, kurumsal yapılanmada su ile ilgili görevlerin birçok kuruluşa dağılmış olması ve bundan doğan koordinasyon eksikliği ile su havzaların sınırlarının idari-siyasi sınırlarla örtüşmemesi konularına çözüm getirilmesidir. Bu çalışma sonucunda, Türkiye’de su yönetimi konusunda birçok yasa ile kurumsal gelişme sağlanabileceği, bu düzenlemelerin ve kurumsal çerçevelerin şu anda AB gerekliliklerini tam olarak karşılamasa da var olan sistemi geliştirip güçlendireceği ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: AB, çevre, mevzuat, çevre politikası, su çerçeve direktifi.

Comparing the Protection of Water Resources Politics in European Union and Turkey

Abstract: The topics that are discussed in this study ; European Union (EU) Environmental Legislation and the situation of Turkey’s congruity with the Community Environmental Legislation, the Water Protection Policy of European Union and Türkiye and the improved water management. Several studies have been carried out about the congruity of Turkish Environmental Legislation with the EU Environmental Legislation. However this study pointed out that there are still differences between EU and Turkish Environmental Legislation, in spite of targeting the same purposes. Generally, Turkish water management legislation is very different from EU Environmental Legislation, especially with regard to standards, monitoring requirements and measurement methods. In Türkiye, water quality can not be properly monitored as required and the data bank that is needed can not be established. Priority topics about the implementation of EU Water Frame Directive in Türkiye are that due to corporate structuring, the duties related to water are distributed to various institutions, and—because of the lack of coordination stemming from this problem—finding solutions to the matter that boundaries of the regions do not overlap with administrative-political boundaries. The study concludes that in Türkiye the institutional development about water management can be reached by several laws and that these regulations and institutional frames would develop and strengthen the current system, even if it can not meet the EU requirements at the moment.

Key Words: EU, environment, legislation, environment policy, water frame directive

*) Arş.Gör., Atatürk Üniversitesi Mühendislik Fakültesi, Çevre Mühendisliği Bölümü.
e-posta: tuba@atauni.edu.tr

**) Yrd. Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi Mühendislik Fakültesi, Çevre Mühendisliği Bölümü.
(e-posta: ybayhan@atauni.edu.tr)

I. Giriş

Su, insan yaşamının en önemli gereksinimlerinden biridir. Su, insan vücudunun gereksiniminin yanında uzun yıllardır tarım, endüstri ve teknoloji gibi alanlarda büyük ölçüde kullanılmaktadır. Avcılık ve toplayıcılık döneminde uzun bir süre içme ve kullanmada kullanılan su insanın yerleşik hayata geçmesiyle birlikte kullanımı giderek artmıştır. Ne var ki; dünyada bulunan toplam su miktarının ancak %3'ü tatlı sudur ve bu miktar da dünya üzerinde dengeli bir şekilde dağılmamıştır. Su dağılımının dengesizliği yanında nüfusun artması, yaşam standartının yükselmesi, ülkelerin gelişmişlikleri ile doğru orantılı olarak suyun diğer alanlarda da kullanılmaya başlanması, gelişen teknoloji ve sanayinin su kaynaklarını kirletmesi ve değişen iklim koşullarının su kaynakları varlığını olumsuz bir şekilde etkilemesi dünya üzerinde çeşitli bölgelerde su kaynaklarının yetersizliği nedeniyle su sorunu yaşanmasına neden olmuştur. Su sorunu yalnız bir ülkenin sosyal yapısını veya ekonomisini etkileyen bir sorun olmaktan çıkmış artık aynı havza içinde yer alan ülkelerinde dış politikalarını etkileyen önemli bir unsur haline gelmiştir (Maden, 2005).

Avrupa Birliği, 1975 yılından itibaren su kaynakları yönetimi üzerine birçok uygulamada bulunmuştur. 23 Ekim 2000 tarihinde Avrupa Parlamentosu ve Konseyi, suyun ticari bir ürün olmayıp, korunması gereken bir doğal kaynaktır düşüncesiyle, 2000/60/EC sayılı Su Çerçeve Direktifini kabul etmiştir. Benimsenmiş genel ilke, her insanın sağlıklı ve güvenilir suya erişme hakkına sahip olduğudur.

Araştırmanın ortaya çıkmasında, üniversitelerde yapılmış lisansüstü tezlerden ve yayınlardan, kamu kurum ve kuruluşlarında yapılmış çalışmalar ve mevcut olan rapor, çalışma ile istatistiki bilgilerden yararlanılmıştır. Nesnel bilgilerinin toplanması için elde edilen bilgilerin doğruluğu karşılaştırmalı olarak kontrol edilmiştir. Araştırmanın uygulanabilirliği ve sürdürülebilirliği için mevcut yapıımızda geçerli olan kanun ve yönetmeliklerin uygulama şekilleri araştırılmıştır. Konuyla ilgili yapılan farklı çalışmalar incelenerek Türkiye ile Avrupa Birliği'nde su yönetimi karşılaştırması yapılmıştır. Avrupa Birliği çevre mevzuatının Türk çevre mevzuatına uyumu konusunda birçok çalışma yapıldığı, Avrupa Birliği ve Türk çevre mevzuatının aynı amaçları hedeflemelerine karşın aralarında hala farklılıklar olduğuna işaret edilmiştir.

Çalışmanın sonunda, Türkiye'de su yönetimi konusunda birçok kanun ile kurumsal gelişme sağlanabileceği, var olan sistemin geliştirilip Türk çevre mevzuatının gerek mühendislik gerekse diğer alanlarda doğru bir şekilde kullanılacağı ortaya çıkmıştır.

II. Kuramsal Temeller

A. Avrupa Birliği'nin Çevre Politikaları

Çevre ve doğal kaynakların korunması hakkındaki AB politikalarının önemi 1980'lerden bu yana artmıştır. 1980'li yıllarda, çevreye yönelik zararlı tehditlerin ve çevredeki bozulmanın kontrol altına alınmaktan çok uzak olduğu anlaşılmaktaydı. İnsanlar, zaman-

la gizli tehlikelerin farkına daha fazla varmaya başlamış ve çevrenin korunması için ulusal ve özellikle de Avrupa düzeyinde daha güçlü eylemleri talep eder olmuşlardı.

AB günümüze kadar özellikle atık yönetimi, su kalitesi, toprak ve hava kirliliği konularında asgari standartları oluşturarak kirliliği azaltmayı ve önlemeyi amaçlayan 300’den fazla yasa kabul etmiştir. 1999 çalışma programında ise, Avrupa Komisyonu, çevrenin korunması konusunu, Avrupa Birliği’nin karşı karşıya bulunduğu en önemli tehditlerden biri olarak tanımlamıştır (Durmaz, 2004).

20 Aralık 1973 tarihinde beş yıllık 1. Çevre Eylem Planı yürürlüğe konmuştur. 1978–1982 yılları arasında yürütülen programda öncelik, su ve havanın kirlenmesinin engellenmesindedir. Bunun yanında Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) ilk kez burada gündeme getirilmiştir (Anonim a).

1987–1992 yılları arasında 4. Çevre Eylem Planı devreye sokulmuştur. 4. Eylem Planı içerisinde içme suyu ve deniz suyu öncelikli maddeler içerisinde yer almıştır. Bu dönemde AB gündeminde halk sağlığı olması sebebiyle içme suyu kalitesi, yüzme suyu kalitesi ve su ürünleri üretim alanlarındaki su kalitesi ile ilgili düzenlemeler yapılmıştır (Egeli, 1996).

B. Avrupa Birliği’nde Su Kaynaklarını Koruma Politikaları

Avrupa Komisyonu 23 Genel Müdürlükten oluşmaktadır. Birlik su politikalarını denetleyen ve yürüten birim, Çevre Kalitesi ve Doğal Kaynaklar Müdürlüğüdür. Su mevzuatı ile ilgili ilk düzenleme, 1975 yılında gerçekleştirilen yüzey suyu direktifidir.

AB’nin su kaynakları yönetimi ile ilgili çalışmaları üç döneme yayılmıştır.

1. Dönem: 1970 ve 1980’li yılları izleyen bu dönemde ana tema, halk sağlığıdır. Bu ana tema altında, içme suyu kalitesi, yüzme suyu kalitesi ile su ürünleri üretim alanlarındaki su kalitesi ile ilgili düzenlemeler yapılmıştır.

2. Dönem: 1990’lı yılları kapsayan bu dönemde ana tema, kirliliğin azaltılması olmuş ve bu doğrultuda kentsel atık su arıtma ve nitrat direktifleri yürürlüğe girmiştir.

3. Dönem: 2000 sonrası yılları kapsayan bu dönemde ana tema, bütünsel yönetim, sürdürülebilir kullanım ve Su Çerçeve Direktifi kabul edilmiştir.

1995 yılında Avrupa kurumları, Birliğin su politikasının bir revizyon ve tekrar yapılması gerekliliği konusunda ortak karara varmışlardır. Su politikası konusunda küresel bir yaklaşım gerekliliğini öneren Komisyon, geniş ölçekli müzakerelerden sonra 1997 yılında su konusunda Çerçeve Yönerge hazırlanmasına karar vermiştir. Bu önerge aşağıda sıralan dört ana hedefi gerçekleştirecek şekilde hazırlanacaktır.

Yönergeyi hazırlama kararı alan Komisyon 1997 yılında ilk taslağı hazırlamıştır. 1997 ve 1998 yıllarında taslakları hazırlayan Komisyon, Şubat 1999’da yönergeyi ilk kez Avrupa Parlamentosu’nda görüşmeye almıştır. Ekim 1999’da Konsey genel görüşme ve uzlaşma çalışmaları içinde yer alan yönerge, Şubat 2000’de Avrupa Parlamentosu’nda

ikinci kez görüşülmüştür. Ekim 2000'de Su Çerçeve Direktifi, Avrupa Parlamentosu ve Konsey'inin ortak kararı olarak kabul edilmiştir ve Direktif, 22 Aralık 2000 tarihinde yayınlanmış ve yürürlüğe girmiştir.

C. Türkiye'nin Su Koruma Politikası

Türkiye'de su kaynaklarının korunması kullanılmasında sorumluluğa sahip olan kuruluşlar, Çevre ve Orman Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, İller Bankası, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ile Başbakanlığa bağlı diğer kurum ve kuruluşlardır.

Türkiye'de yürürlükte olan su ve atık yönetimi konusundaki kanun, tebliğ ve standartların bazıları şunlardır:

- 2872 sayılı Çevre Kanunu (Anonim b).

Kanu'nun amacı; bütün vatandaşların ortak varlığı olan çevrenin korunması, iyileştirilmesi; su, toprak ve hava kirlenmesinin önlenmesi, ülkenin bitki ve hayvan varlığı ile doğal ve tarihsel zenginliklerin korunarak, bugünkü ve gelecek kuşakların sağlık, uygarlık ve yaşam düzeyinin geliştirilmesi ve güvence altına alınması için yapılacak düzenlemeleri ve alınacak önlemleri, ekonomik ve sosyal kalkınma hedefleri ile uyumlu olarak belirli hukuki ve teknik esaslara göre düzenlemektir.

- 1380 sayılı Su Ürünleri Kanunu

Denizlerde ve iç sularda bulunan bitkiler ile hayvanlar ve bunların korunması, kontrolüne dair konuları içerir.

- 3621 sayılı Kıyı Kanunu

Deniz, tabii ve suni göl ve akarsu kıyıları ile bu yerlerin etkisinde olan ve devami niteliğinde bulunan sahil şeritlerinin doğal ve kültürel özelliklerini gözeterek koruma ve toplum yararlanmasına açık, kamu yararına kullanma esaslarını tespit etmek amacıyla hazırlanmıştır.

- 167 sayılı Yeraltı Suları Hakkında Kanun (Anonim c).

Yeraltı sularının her türlü araştırılması, kullanılması, korunması ve tescili bu kanun hükümlerine tabidir.

- 618 sayılı Limanlar Kanunu

Komutanlık, deniz ve hava araçları ile denizlerdeki tesislerden yapılacak her türlü kirlenmelere ilişkin hukuki düzenlemeler ve bu konulardaki uluslararası sözleşmelere aykırı fiilleri önlemek, izlemek, suçları yakalamak ve gerekli işlemleri yapmakla yükümlüdür.

- 2612 sayılı Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanunu

Bütün sahillerimiz, karasularımız ile iç sularımız olan Marmara Denizi, İstanbul ve Çanakkale Boğazları, Liman ve körfezlerin korunması Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanunu ile sağlanmaktadır.

- Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği (Anonim f).

Ülkenin yeraltı ve yerüstü su kaynakları potansiyelinin her türlü kullanım amacıyla korunmasını, en iyi biçimde kullanımının sağlanmasını ve su kirlenmesinin önlenmesini ekonomik ve sosyal kalkınma hedefleriyle uyumlu bir şekilde gerçekleştirmek üzere, su kirliliğinin kontrolü esaslarının belirlenmesi için gerekli olan hukuki ve teknik esasları ortaya koymaktadır.

- Kıyı Kanununun Uygulanmasına Dair Yönetmelik

Deniz, göl ve akarsularda kıyı kenar çizgisinin tespiti kıyıların kullanımı, korunması, planlama ve uygulanması esasları belirlenmiştir.

- Gemi ve Deniz araçlarına verilecek cezalarda suçun tespiti ve cezanın kesilmesi usulleri ile kullanılacak makbuzlara dair yönetmelik

Gemi ve deniz vasıtalarına verilecek cezalarda suçun tespiti ve cezanın kesilmesi usulleri ile ceza uygulamasında kullanılacak makbuzların şekli, dağıtımı ve kontrolü hususundaki esasları belirlemektedir.

D. Mevzuatın Gelişimi

1975 yılından itibaren Avrupa Birliği, su kaynakları yönetimi üzerine birçok uygulamada bulunmuştur. 2000 yılında ise Avrupa Parlamentosu ve Konseyi, suyun ticari bir ürün olmayıp, korunması gereken bir doğal kaynaktır düşüncesiyle 23 Ekim 2000 tarihinde, 2000/60/EC sayılı Su Çerçeve Direktifini kabul etmiştir. Yönetmeliğin amacı; ülkenin yeraltı ve yerüstü su kaynakları potansiyelinin her türlü kullanım amacıyla kullanımının sağlanmasını ve su kirlenmesinin önlenmesini ekonomik ve sosyal kalkınma hedefleriyle uyumlu bir şekilde gerçekleştirmek üzere, su kirliliğinin kontrolü esaslarının belirlenmesi için gerekli olan hukuki ve teknik esasları ortaya koymaktır.

Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği’nin (SKKY) son hali 31 Aralık 2004 Tarih ve 25687 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girdi. Bu Yönetmelik su kaynaklarının kirlenmesinin önlenmesini; ülkemizin sosyoekonomik şartları ve sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle uyumlu bir şekilde gerçekleştirmek üzere gerekli olan hukuki ve teknik esasları belirlemektedir. Bu çerçevede; su ortamlarının kalite sınıflandırmaları ve kullanım araçlarını, su kalitesinin korunmasına ilişkin planlama esasları ve yasaklarını, atık suların boşaltım ilkelerini ve boşaltım izni esaslarını, atık su altyapı tesisleri ile ilgili esasları ve su kirliliğinin önlenmesi amacıyla yapılacak izleme ve denetleme usul ve esas-

larını kapsamaktadır. Yürürlüğe giren SKKY'de içme kullanma suyu temin edilen kıta içi yüzeysel su kaynakları ve havzalarında; akaryakıt ile çalışan su araçlarının kullanılması yasaklanmıştır. Ancak, göl yüzey alanının çok büyük olduğu durumlarda toplu taşıma ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla, akaryakıt ile çalışacak su araçlarının kullanılmasına su alma yapısına 300 metreden daha yakın olmamak şartıyla sınırlı sayıda izin verilmesine olanak sağlanmıştır (Anonim b).

Yine içme ve kullanma suyu havzalarının korunmasıyla ilgili olarak yeni düzenlemeler getirilmiş, su kaynağının sürdürülebilir kullanımını sağlamak için mutlak koruma alanının kamulaştırılmasını kolaylaştırmak amacıyla mutlak koruma alanı mesafesi 300 metreden 100 metreye indirilmiştir. Ayrıca havzadaki faaliyetler sonucunda oluşan atık suların arıtdıktan sonra havza dışına çıkarılması esas olmakla birlikte, bunun teknik ve ekonomik açıdan mümkün olmadığı durumlarda ileri arıtma sistemleriyle arıtılarak havzaya deşarjına izin verilebilecektir. Diğer taraftan endüstriyel nitelikli hammaddelerin içme suyu havzalarından temin edilebilmesine sağlık açısından sakınca oluşturmaması, su kirliliğine neden olmaması şartıyla yapılacak bilimsel çalışmalar sonucunda izin verilebilecektir. İçme suyu havzalarında derelerden kum ve çakıl çıkarılması ise yasaklanmıştır (Anonim e).

Yeraltından çıkarılarak enerji üretme ve ısıtma gibi çeşitli amaçlarla kullanılan jeotermal kaynak sularının debisi 50L/sn ve üzerinde ise suyun alındığı formasyona geri verilmesi yolu ile bertaraf edilmesi zorunlu hale getirilmiştir. Gemi ve diğer deniz araçlarından kaynaklanan petrol ve petrol türevli katı ve sıvı atıkların, sintine suları, kirlı balast suları, slaç, slop, yağ, çöp ve pissuların denizlere boşaltılması yasaklanmıştır. Daha önce yasak olan deniz dibinin taranması sonucunda oluşacak tarama malzemesinin boşaltımı dökülecek yerin ve tarama malzemesinin özelliklerinin ayrıntılı olarak belirlenmesi şartıyla izne bağlanmıştır (Anonim e).

Derin deniz deşarjı ve atık su deşarjı için verilen izin süreleri üç yıldan beş yıla çıkarılmıştır. Ayrıcı alıcı su ortamına deşarj izni başvuru dosyasının eksiksiz olarak hazırlanması ve alınan atık su analiz sonuçlarının, bu Yönetmelikte belirtilen standartları sağlaması durumunda müracaat tarihinden itibaren en geç iki ay içerisinde deşarj izin başvurusunun sonuçlandırılması zorunluluğu getirilmiştir. Arıtma tesisi olmayan, çalıştığı halde standartları sağlayamayan, arızalanan, faaliyetinde kapasite artırımına giden, faaliyetlerini geçici veya sürekli olarak durduran işletme sahiplerine ilgili idareye derhal haber verme yükümlülüğü getirilmiştir. Evsel atık sularını sızdırmaz nitelikteki fosseptikte toplayan ve vidanjör vasıtası ile atık su altyapı tesislerine veren atık su kaynakları, atık su yönetimleriyle yaptıkları protokolü ve vidanjörle atık su bertarafı sonucunda aldıkları belgeleri üç yıl süreyle saklamak ve denetimler sırasında görevlilere beyan etme zorunluluğu getirilmiştir. Atık su işletme tesisi işletmecileri, çıkış sularında deşarj izin belgesinde belirtilen aralıklarla numune almakla, ölçüm ve analiz yapmak suretiyle kontrol etmekle, atık suların özellikleri ve miktarlarına ilişkin bilgileri belirlemek, belgelemek ve denetimlerde beyan etmekle, yapılan ölçüm ve analizlerin sonuçlarını en az üç yıl süreyle

saklanmakla zorunlu kılınmışlardır. Derin deniz deşarjı yapanlarda en az (4) aylık periyotlar halinde deniz suyu kalite kriterleri ile ilgili izleme yapıp mahallin en büyük mülki amirine rapor etmekle yükümlü tutulmuşlardır. Kıta içi su kaynaklarına deşarj yapan atık su debisi 500 m³ /gün üzerinde olan ve derin deniz deşarjı yapan atık su debisi 1000 m³ /gün üzerinde olan işletmelere arıtma tesisi çıkış noktasında, otomatik numune alma ve debi ölçme cihazlarını bu Yönetmeliğin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren oniki ay içerisinde kurma zorunluluğu getirilmiştir. Belediye ve organize sanayi bölgeleri altyapı yönetimleri atık su arıtma tesisi iş termin planlarını bu yönetmelik yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içerisinde hazırlayarak mülki amir kanalıyla Bakanlığa sunmakla görevli kılınmışlardır. Arıtma tesisi olmayan ve inşaatına başlanmayan belediyelere ve mevcut organize sanayi bölgeleri alt yapı yönetimlerine ortak arıtma tesislerini yapmaları için belirli süreler verilmiştir. İzinlerin verilmesinde ve denetimlerde çok başlılığı önlemek için kurumların sorumluluk alanları yeniden belirlenmiştir. Derin deşarj izni ve deşarj izni verilmesinde valilikler, bağlantı izni ve bağlantı kalite kontrol izin belgesi verilmesinde belediyeler yetkili kılınmıştır. Denetimlerde ise; belediye mücavir alan sınırları içerisinde ve Büyükşehir içme suyu sağlayan havzalarda Büyükşehir Belediye Başkanlıkları, diğer alanlarda, merkezi arıtma tesislerinin denetiminde ve bu Yönetmelik çerçevesinde cezaların verilmesinde mahallin en büyük mülki amirliği yetkili kılınmıştır (Anonim e).

E. Su Yönetimi Konusunda Türk Mevzuatı

Türkiye’de birçok farklı yasa, birçok farklı kurumun su yönetiminde rol almaktadır. Türkiye’de çevre alanındaki mevzuat uyumlaştırma sorumlulukları farklı kuruluşlar tarafından yürütölmekte olup, kimi konularda yetki karmaşası sorunu ile de karşılaşılmaktadır. Çünkü aynı su kaynağının yönetimi için var olan farklı kurumların yetki ve sorumlulukları konusundaki yasa ve yönetmelikleri bu uyumsuzlıklara neden olmaktadır. Türkiye’deki mevcut sistemin ana zayıflığı su kalite ve nicelik yönetiminin birbirinden ayrı olmasıdır. Sorumlulukları olan ana kurumlar; su kalitesindeki sorumlulukları ile Çevre ve Orman Bakanlığı ve su niceliği yönetimindeki sorumlulukları ile Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü’dür. Çevre ve Orman Bakanlığı (ÇOB) su kaynaklarının kirlilikten korunması ve ilgili izin ve denetlemelerden sorumludur. Ayrıca Su Kirliliği Kontrol Yönetmeliği ve ÇED Yönetmeliği de ÇOB sorumluluğundadır. Türk sistemindeki diğer bir zayıflık ise bölgesel düzeyde yetki ve sorumlulukların sürdürülebilir su kullanımını sağlayacak şekilde yetkili organizasyonlara yeterli şekilde dağıtılmamış olmasıdır (planlama; finans sağlama; izin ve yaptırımlar gibi). DSİ 26 havzada iyi organize olmuş bölge müdürlüklerine, ÇOB ise 81 ilde İl Müdürlüklerine sahiptir.

III. Araştırma Bulguları ve Tartışma

Avrupa Komisyonu Çevre Genel Müdürlüğü için yürütölen “Türkiye Cumhuriyeti’nde çevresel korumanın seviyesi üzerine bir ön çalışma” başlıklı bir araştırma, AB ve Türk mevzuatının aynı amaçları hedeflemelerine karşın aralarında hala esaslı farklılıklar olduğuna işaret etmiştir. Rapor, yürütme ve uygulamanın Türkiye’de üzerinde durulması gere-

ken asıl problemler olduğuna dikkat çekmiştir. Komisyon'un katılıma doğru Türkiye'nin gelişimi konulu 2000 yılı Olağan Raporu, havanın niteliği, suyun niteliği, atık yönetimi, endüstriyel kirlilik kontrolü, kimyasallar, radyasyondan korunma ve doğanın korunması gibi pek çok alanda AB çevre müktesebatının üstlenilmesi yönünde çok az ya da hiç ilerleme kaydedilmediği sonucuna varmıştır. Genel olarak, Türk mevzuatı, özellikle standartlar, izleme gerekleri ve ölçme yöntemleri bakımından AB mevzuatından çok farklı durumdadır. Mevzuatın doğru uygulanması konusunda eksiklik bulunmaktadır. Rapor, AB mevzuatının tam olarak yansıtılmasının sağlanması için, Türk çevre mevzuatının uyum kontrollerinin yapılmasının gerektiğine işaret etmektedir.

Çevre ve Orman Bakanlığı (ÇOB) 1991'de kurulmuştur ve çevreyle ilgili faaliyetlerin tüm sorumluluğuna sahiptir. Bu faaliyetler diğer bakanlıklar, devlet daireleri, yerel yönetimler ve Sivil Toplum Örgütleri ile işbirliği içinde yürütülmektedir. Belediyelerin, çevresel altyapı tesislerinin inşası ve belediye atık yönetimi gibi çevre koruma önlemlerinin uygulanmasında önemli bir rolü bulunmaktadır. 2000 yılı Olağan Raporu'na göre, ulusal ve bölgesel seviyelerde idari kapasite kaybı veren bir konudur. Değişik seviyelerde çeşitli kurum ve toplulukların işin içinde olması ve bunların açık yetki ve sorumluluklarının olmayışının neden olduğu ilgi ve sorumluluk çatışması, çevre kurallarının yetersiz uygulanmasıyla sonuçlanmaktadır. Rapor, güçlü ve iyi saptanmış yetkilerle donatılmış güçlü bir çevre teftiş kurulunun kurulması, izleme ağlarının ve izin verme yöntemlerinin oluşturulması gerektiği sonucuna varmaktadır.

Türkiye'de su kalitesi gerektiği biçimde izlenememekte ve gereksinimi duyulan veri bankası oluşturulamamaktadır. DSGM kaynaklardaki su kalitesi ölçümlerini, sadece baraj göllerinin bulunduğu belli başlı kaynaklarda gerçekleştirilmektedir. Bu uygulama ülkenin bütün kaynaklarının yönetiminden çok uzaktır, sadece suyun kullanımı ile ilgili bazı düzenlemeler getirmeye yöneliktir. Su kaynağının korunması ve yararlı kullanımı doğrultusunda değerlendirilmesi ise bütünlük yönetim mekanizmaları ile gerçekleştirilebilir. Bütünlük havza yönetimi, havzada olan tüm faaliyetleri dikkate alarak su kalitesini korumaya yöneliktir.

Türkiye'de AB Su Çerçeve Direktifi'nin uygulanması konusunda en öncelikli ele aldığı konular, kurumsal yapılanmada su ile ilgili görevlerin birçok kuruluşa dağılmış olması ve bundan doğan koordinasyon eksikliği ile havzaların sınırlarının idari-siyasi sınırlarla örtüşmemesi hususlarına çözüm getirmektir. SÇD'nin uygulanması konusunda en önemli nokta öngörülen zamanlarda sonuçlara ulaşmaktır. Bu nedenle ideal bir idari ve kurumsal yapılanmanın ve planlamanın, etkin bir uygulama için büyük önem teşkil etmesinin yanı sıra öncelikle dikkat edilmesi gereken husus akarsu havzalarında derhal uygulamaya yönelik tedbirler almaktır.

Unutulmamalıdır ki, su konusu ile ilgili kurumların çok fazla olması sadece Türkiye'nin sorunu değildir. SÇD'nin mimarı olan Hollanda'da bile SÇD'nin uygulanmasında yer alacak 72 ayrı kurum bulunmaktadır. Ayrıca birçok ülkede bir havza birden çok il ve yerel yönetimin sorumluluk sahasına girmekte, ancak bu problemler yerel idarelerin koordinasyonu ile veya merkezi idarenin müdahalesi ile çözülebilmektedir.

IV. Sonuç

Su, sonsuz bir kaynak gibi görölüyor. Aşırı su tüketimi yalnız ölkemizde değil Dünya çapında da büyük bir sorundur. Politik tercihler, kapasite yetersizliği gibi nedenlerle kriterlere uymaktan kaçınan Avrupa ölkelerinin, tüm canlıların geleceğini ilgilendiren su konusunun öneminin anlaşılması için bakış açılarını değiştirmesi gerekiyor. Türkiye’de kişi başına düşen su miktarı 1000 m³ çok altındadır. Önlemler alınmadığı takdirde Türkiye’nin su gereksinimi giderek fazlalaşacak ve 2025 yılında kişi başına düşen su miktarı kritik sınırın altında olacaktır. Avrupa Birliği’ne girmeyi hedefleyen Türkiye’nin Avrupa Birliği Su Çerçeve Direktifi’ne uyması, sürecin işleme bakımından son derece önemlidir.

Türkiye’de su yönetimi konusunda yetki ve sorumlulukları olan birçok kurum vardır. Bu durum diğer birçok AB üye ölkesi veya aday ölkesinden çok da farklı değildir. Bu kurumların yetki ve sorumlulukları genel olarak kuruluş yasalarında belirlenmiştir. Ancak, Çevre Bakanlığı (1991) gibi yeni bir kurum kurulduğunda, Kuruluş Yasası aynı yetki ve sorumlulukları paylaşan diğer mevcut kurumların kuruluş yasalarında herhangi bir değişiklik, düzenleme veya güncellemeye gidilmemiştir. Bu durum farklı kurumların benzer ve örtüşen yetkilere sahip olmalarına neden olmaktadır.

Şu anda AB mevzuatının Türk mevzuatına uyumu konusunda birçok çalışma yapılmaktadır (ör: Evsel atık sular standartları gibi). Genel olarak Türk mevzuatında var olan standartların bazı kısımları tam olarak AB gereklerini yansıtamamaktadır. Temel problemlerden biri, atık su düzenlemeleri ve deşarj limitleri alıcı ortamın karakteristiklerini hesaba katmamaktadır. Su yönetimi mevzuatının en büyük eksiklikleri mevzuatın uygulanmaması ve yetki ve sorumlulukların yetkili kurumlara dağıtılmamasıdır.

Türkiye su yönetimi konusunda birçok yasa ve kurumsal gelişme sağlamıştır. Bu düzenlemeler ve kurumsal çerçeveler su anda AB gerekliliklerini tam olarak karşılamasada, var olan sistem daha da geliştirilerek güçlendirilecektir. Yaşamın sağlıklı bir şekilde sürdürülmesinde oynadığı rol itibariyle su çok önemli bir yere sahiptir. Ancak, ölkemizin su kaynakları her geçen gün kirlenmekte ve kişi başına düşen su miktarı; nüfus artışı ile birlikte yıldan yıla hızla artmaktadır. Türkiye 1980’li yıllardan bu yana şu veya bu şekilde çevrenin korunmasına hizmet edebilecek bir mevzuata sahiptir. Bu mevzuat dünya ekonomisi ve siyaseti ile paralel bir şekilde hareket etmektedir ve ihtiyaçlar doğrultusunda kimi zaman olumlu, kimi zaman da Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği’nde (ÇED) olduğu gibi kazanılanları geri alan bir çerçevede gelişmektedir. Ancak AB Çevre Mevzuatı incelendiğinde görölen, çevrenin korunmasına hizmet eden düzenlemelerin ve bu mevzuatla gelen standartların giderek katılaştırıldığıdır. Mevzuat uyumu, bu noktada, Türk Çevre Mevzuatının geriye gidişlerini engelleyecek ve bu yola bir kez girildiğinde dönüşü olmayacaktır. Bu da içme suyu kaynaklarının korunmasında önemli katkıda bulunmuştur.

AB organlarının artan yetkilerinin etkili bir çevre politikası oluşturulması ve izlenmesi bakımından kullanılabilmesi, bu alanda faaliyet serbestisinin getirilmesi ile sağlanabilecekken, Maastricht ve nihayet Amsterdam Anlaşması ile gelinen aşama da göstermekte-

dir ki, üye devletler, henüz çevrenin korunması adına Birliğe gereken yetkiyi vermekten sakınılmaktadırlar. Türkiye’de hükümetler, AB’nin çevre politikasını kendilerine örnek bir politika olarak seçmiş ve mevzuat uyumu için gereken düzenlemelere girişmiştir. Bu konudaki çalışmalar ilgili kurum ve kuruluşlar tarafından hızlı bir şekilde sürdürülmektedir.

Kaynakça

- Anonim a. (2001). *Avrupa Birliği’nde ve Türkiye’de Çevre Mevzuatı*, Ankara: Türkiye Çevre Vakfı Yay.
- Anonim b. (2002). *Türkiye’deki Çevre ile İlgili Mevzuatın Analizi Projesi Final Raporu*, Çevre Bakanlığı, Ankara.
- Anonim c. (1997). *Su Kalitesi Yönetim Semineri*, D.S.İ., İçme Suyu ve Kanalizasyon Daire Başkanlığı, Ankara.
- Anonim d. (2001). *Carl Bro Raporu, Su Yönetimi Konusunda Yasal ve Kurumsal Güçlenme, Avrupa Birliği Su Yönetimi Konusundaki Yasal Gerekliliklerin Yerine Getirilebilmesi İçin Yasal ve Kurumsal Gelişme Raporu*, Çevre Bakanlığı, Ankara.
- Anonim e. (2002). *Türkiye’deki Çevre ile İlgili Mevzuatın Analizi Projesi Final Raporu*, Çevre Bakanlığı, Ankara.
- Anonim f. (2003). *Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Avrupa Birliği Müktesabati’nin Üstlenilmesine İlişkin Gözden Geçirilmiş Türkiye Ulusal Programı*, Temmuz, Ankara.
- Anonim g. (2003). *Avrupa Çevre Ajansı, Avrupa’nın Çevre Sorunları: 3. Değerlendirme Raporu*, Ankara.
- Anonim h. (2004). *Türkiye’nin Katılım Yönünde İlerlemesi Hakkında 2004 Yılı Düzenleme Raporu*, Ankara.
- Avrupa Birliği Genel Sekreterliği / <http://www.abgs.gov.tr>
- Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu / <http://www.avrupa.info.tr>
- Budak, S. (2000). *Avrupa Birliği ve Türk Çevre Politikası*, Ankara.
- Civelek, İ. (1998). *Çevre Mevzuatı El Kitabı*, Trabzon.
- Durmaz, B. (2004). *Avrupa Birliği’nde Çevre Politikası Alanında Muhtemel Müzakere Sürecine Yönelik Gerekli Hazırlıkların Örneklerle Çalışılması*, (Uzmanlık Tezi), Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Sektörel ve Bölgesel Politikalar Dairesi, Ankara.
- Egeli, G. (1996). *Avrupa Birliği ve Türkiye’de Çevre Politikaları*, Ankara: Türk Çevre Vakfı Yayını.
- European Commission, Environment / <http://www.europa.eu.int/comm>
- İktisadi Kalkınma Vakfı / <http://www.ikv.org.tr>
- Maden, T. (2005). *Avrupa Birliği Çevre Politikaları*, (Y.Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Okumuş, İ. (2003). *Avrupa Birliği Su Politikası ve Su Kalitesi Düzenlemeleri*, Ankara.